

Zmiany w kształceniu uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym, znacznym Nowa podstawa programowa Szkoła Podstawowa

Lidia Klaro-Celej

Profesor Oświaty

Akademia Pedagogiki Specjalnej

Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP

Wyższa Szkoła Nauk Społecznych

Punkt Informacyjno-Koordynacyjny dla Osób Niepełnosprawnych m. st. Warszawy

Warszawskie Forum Inicjatyw na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną

Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń

Fundacja na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną „Postaw na nas”

l.klaro-celej@wp.pl

- **W Polsce w różnych sytuacjach traktuje się Osoby Niepełnosprawne jako grupę homogeniczną, bez analizy ich potrzeb, możliwości i ograniczeń.**

- Inteligencja powyżej przeciętnej wg. Wechslera 110 – 129
- Przeciętna inteligencja ludzi mieści się w granicach 90-109
- Natomiast niepełnosprawność intelektualna zaczyna się od $IQ < 70$

Zgodnie ze skalą WHO mamy 4 stopnie niepełnosprawności intelektualnej:

- **Lekki stopień- to najliczniejsza grupa (około 75 %) wśród ludzi z niepełnosprawnościami, ich IQ w skalach wechslerowskich mieści się w granicach 55 – 69**
- **Umiarkowany stopień niepełnosprawności intelektualnej (około 12 %); IQ 40 – 54**
- **Znaczny stopień niepełnosprawności intelektualnej (około 8 %); IQ 25 – 39**
- **Głęboki stopień niepełnosprawności intelektualnej (około 5%); IQ 0 – 24**

- **Niepełnosprawność intelektualna jest skutkiem nieprawidłowej budowy lub uszkodzenia mózgu w życiu płodowym, w czasie porodu, krótko po urodzeniu, bądź następuje w wyniku urazu.**

- **Niepełnosprawność intelektualna to stan, nie choroba**, z której można kogoś wyleczyć.
- To zaburzenie o charakterze globalnym- oznacza to, że wszystkie procesy i funkcje rozwijają się wolniej i nie osiągają pełnej dojrzałości, powoduje to szereg trudności w uczeniu się i przyswajaniu wiedzy. Dysfunkcje dotyczą zarówno rozwoju ruchowego jak i procesów percepcyjnych.
- Widoczne są także trudności w przechodzeniu z niższego poziomu rozwoju na wyższy.
- Zmiany te uwarunkowane są przede wszystkim nieprawidłowym funkcjonowaniem struktur anatomicznych mózgu.

Nikt nie naprawi uszkodzonego mózgu, ale możemy dużo wspólnie zrobić, aby jakość życia osób z niepełnosprawnością intelektualną była w przyszłości zdecydowanie lepsza.

- **Należy pamiętać, że wśród Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną możemy spotkać się z osobami (zwłaszcza przy głębszej niepełnosprawności), u których może występować niepełnosprawność sprzężona, a więc także dodatkowo autyzm, niedosłuch, słabe widzenie, niepełnosprawność ruchową, choroby przewlekłe, inne.**
- **Możliwości uczenia się przez te osoby są ograniczone.**
- **Nie wolno ich porównywać do pełnosprawnych rówieśników, nie należy ich uczyć, tak jak osoby z normą intelektualną i nie wolno oczekiwać tych samych efektów w nabywaniu wiedzy.**

- **Zgodnie z prawem decyzję o wyborze szkoły podejmują rodzice , co jest słusznym faktem.**
- **Niesłuszne jest jednak to, że zostawia się bardzo często rodziców bez wiedzy dotyczącej, jaki model edukacji jest najbardziej korzystny dla jego dziecka, ze względu na jego potrzeby emocjonalne i rozwój psychofizyczny.**

- Często rodzice w naszym kraju nie wiedzą, gdzie mogliby taką wiedzę zdobyć, nie mają profesjonalnego wsparcia, by bez stresu dla siebie i dziecka, przejść przez kolejne etapy życia (przedszkole, szkoła podstawowa, szkoła ponadpodstawowa, a co po zakończeniu edukacji?)
- Niestety brak tego wsparcia skutkuje często nieprawidłowymi decyzjami, które mogą wpłynąć znacząco na funkcjonowanie osoby z niepełnosprawnością.

- Jeżeli uczeń z niepełnosprawnością intelektualną nie otrzyma w szkole profesjonalnego wsparcia, zaprzepaści się szansę na jego rozwój i zamknie mu się drogę do w miarę niezależnego, samodzielnego, przyszłego dorosłego życia.

**Nowe podstawy programowe dla
uczniów z umiarkowaną, znaczną
niepełnosprawnością**

**Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania,
Niepełnosprawności i Zdrowia (International
Classification of Functioning, Disability and Health;
ICF) opracowana została przez Światową Organizację
Zdrowia (WHO)**

- W podejściu zaproponowanym przez Międzynarodową Klasyfikację Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF) pojęcie „niepełnosprawność” wprowadza się w celu oznaczenia „wielowymiarowego zjawiska wynikającego z wzajemnych oddziaływań między ludźmi a ich fizycznym i społecznym otoczeniem”

- **Niepełnosprawność jest zatem rozumiana nie jako rezultat uszkodzenia zdrowia, lecz jako wynik barier, na jakie napotyka osoba w środowisku.**
- Jest to więc skrajnie różna koncepcja od tej, która skupia się przy orzekaniu niepełnosprawności jedynie na aspektach zdrowotnych czy uszkodzeniu ciała.
- ***Klasyfikacja ICF to szukanie możliwości, a nie jedynie stwierdzanie ograniczeń.***
- ***ICF patrzy na osobę holistycznie, całościowo, bo w opisie, są wszystkie sfery życia osoby ludzkiej.***
- ICF odchodzi więc od tradycyjnego postrzegania niepełnosprawności z kategoriach anatomicznych, a przechodzi do postrzegania niepełnosprawności w kategoriach funkcjonalnych, **zwracając uwagę na to, co człowiek może robić i w jaki sposób można go wesprzeć.**

Etapy edukacji

Poprzednia postawa	Podstawa obowiązująca od 1 września 2017
Była edukacja wczesnoszkolna (klasy I-III)	Nie wyodrębniono edukacji wczesnoszkolnej, przedmioty nauczania są od I klasy,

Cele kształcenia

Poprzednia postawa

Określono 4 cele szczegółowe edukacji.

Celem edukacji uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest rozwijanie autonomii ucznia niepełnosprawnego, wdrażanie go do funkcjonowania społecznego, rozumienia i uznawania norm społecznych

Podstawa obowiązująca od 1 września 2017

Dodano kolejne cele edukacji tej grupy uczniów, zwiększając ich liczbę do 7.

Celem edukacji ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest **budowanie jego tożsamości, rozwijanie autonomii i poczucia godności, wdrażanie go do funkcjonowania społecznego oraz do rozumienia i przestrzegania norm społecznych,** a w **szczególności wyposażenie go w takie umiejętności i wiadomości,** które pozwolą mu na korzystanie – na miarę indywidualnych możliwości – **z jego wolności i praw człowieka,** a także pozwolą mu na postrzeganie siebie jako niezależnej osoby.

Ważne jest, aby uczeń:

- **mógł porozumiewać się z otoczeniem w najpełniejszy sposób**, werbalnie lub pozawerbalnie z wykorzystaniem znanych sposobów porozumiewania się (także wspomagających i alternatywnych metod komunikacji – AAC);
- **zdołał maksymalną samodzielność** w zakresie zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych;
- **był zaradny w życiu codziennym**, adekwatnie do indywidualnego poziomu sprawności i umiejętności oraz miał **poczucie godności własnej i decydowania o sobie**;

- **mógł uczestniczyć w różnych formach życia społecznego** na równi z innymi członkami danej zbiorowości, **znając i przestrzegając** ogólnie przyjęte **normy współżycia, zachowując prawo do swojej indywidualności;**
- **rozumiał** na miarę swoich możliwości otaczające go **zjawiska społeczne i przyrodnicze;**
- **mógł nabywać umiejętności i uczyć się czynności, przydatnych w przyszłym dorosłym życiu;**
- **posiadał rzeczywisty obraz samego siebie** w oparciu o pozytywne **poczucie własnej wartości** oraz umiejętność **dostrzegania swoich mocnych i słabych stron.**

Przedmioty nauczania

Poprzednia podstawa	Podstawa obowiązująca od 1 września 2017
Zajęcia edukacyjne Funkcjonowanie w środowisku Muzyka z rytmiką Plastyka Technika Wychowanie fizyczne Etyka/Religia Zajęcia rewalidacyjne	Zajęcia edukacyjne: <u>Funkcjonowanie osobiste i społeczne</u> <u>Zajęcia rozwijające komunikowanie się</u> <u>Zajęcia rozwijające kreatywność</u> Wychowanie fizyczne Etyka/Religia Zajęcia rewalidacyjne

Funkcjonowanie osobiste i społeczne

to zajęcia zapewniające zdobycie wiedzy z różnych obszarów, uczenie różnych praktycznych umiejętności oraz rozwijanie kompetencji społecznych.

Zajęcia mają na celu wszechstronny rozwój uczniów oraz takie **przygotowanie do pełnienia ról społecznych, aby mogli w przyszłości jak najlepiej funkcjonować** i w jak najbardziej możliwy sposób zintegrować się ze środowiskiem.

Zajęcia rozwijające komunikowanie się

Zajęcia rozwijające komunikowanie się powinny służyć nabywaniu języka i umiejętności porozumiewania się w bliskim i dalszym środowisku w mowie, w piśmie i w każdy możliwy dla ucznia sposób (także z zastosowaniem wspomagających i alternatywnych metod komunikacji – AAC).

Uczeń powinien mieć możliwość doświadczania procesu komunikowania w różnych zakresach

Uczniowie powinni nauczyć się:

- uważnego **wsluchiwania się w wypowiedzi** innych osób i **patrzenia na mówiących do niego**,
- nawiązywania kontaktu i **rozpoczynania dialogu**,
- **słuchania i czekania na aktywne włączenie** się w rozmowę,
- **wyrażania i przekazywania** potrzeb, emocji, opinii, myśli, pragnień i woli,
- **proszenia o pomoc**,
- **okazywania wdzięczności**,

- **stosowania zwrotów grzecznościowych**
- **zadawania pytań, formułowania adekwatnych odpowiedzi,**
- **przekazywania informacji o faktach i relacjonowania zdarzeń,**
- **autoprezentacji** (kim jestem, ile mam lat, jak wyglądam, co lubię, itp.),
- **przedstawiania się i przedstawiania innych,**
- **dostosowywania tematu rozmowy,** do zainteresowań własnych i partnerów,
- **rozmawiania na różne tematy,**
- **uczenia się podstawowych zasad kultury komunikowania się** (mówienia komplementów, zapraszania, zachęcania do kontaktu, przepraszania, przekonywania itp.).

Ważne!

Dla każdego ucznia komunikującego się werbalnie, ale niezrozumiałego poza kontekstem oraz dla każdego ucznia niekomunikującego się werbalnie zespół winien opracować indywidualny system komunikacji, w tym zestaw pomocy do komunikowania. Powinien on być dostępny na wszystkich zajęciach w szkole, w domu i w środowisku otwartym.

Nauczyciele tworzą indywidualne pomoce z udziałem ucznia, pamiętając przy tym, że komunikacja jest procesem otwartym i baza pojęciowa ucznia rozwija się wraz z wiekiem i czasem nauki.

Zestaw pomocy do komunikowania się powinien być zatem rozwojowy i odpowiadać indywidualnym potrzebom i możliwościom ucznia.

Zajęcia rozwijające kreatywność

Poprzednia podstawa	Podstawa obowiązująca od 1 września 2017
Były: plastyka, technika, muzyka z rytmiką	Jest teraz katalog zajęć do wyboru, zgodnie z <u>zainteresowaniami,</u> <u>mocnymi stronami ucznia i</u> możliwościami szkoły.

W zależności od **potrzeb uczniów**, jak również od ich **specyficznych zachowań i ograniczeń**, w ramach przedmiotu mogą być organizowane zajęcia:

malarskie, rysunku, modelowania z elementami rzeźby, kolażu, batiku, *decoupage*, z technologii informacyjno-komunikacyjnej, rytmiczne, muzyczne, muzyczno-rytmiczne, taneczne, teatralne, w tym pantomimy, florystyki, ruchowe, sportowe, praktyczno-techniczne z użyciem narzędzi i urządzeń, kulinarne, dekoratorsko-porządkowe, obróbki drewna, metalu, tkactwa, dziewiarstwa, hodowli zwierząt, uprawy roślin, itp.

Ze względu na występowanie u uczniów różnych sensoryzmów i ich specyficzne potrzeby, wskazane jest łączenie uczniów z różnych oddziałów-na zajęciach rozwijających kreatywność.

Mamy nauczyć osoby z niepełnosprawnością intelektualną umiejętności spędzania czasu wolnego w przyszłości.

- Powyższe propozycje stanowią katalog zajęć do wyboru, zgodnie z zainteresowaniami, mocnymi stronami ucznia i możliwościami szkoły.

To katalog otwarty, można poszerzać dowolnie ofertę tych zajęć w zależności od potrzeb uczniów.

- Należy zwłaszcza uwzględniać możliwości ukierunkowania rozwoju ucznia na działania celowe i pożyteczne, przydatne w przyszłości, które mają charakter pracy, pozwalają osiągać uznanie społeczne i poczucie sensu życia.

Treści nauczania

- Zakres treści nauczania i wychowania jest dostosowany do indywidualnych potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych ucznia.
- Przy realizacji treści nauczania i wychowania należy wykorzystać możliwości, jakie stwarza baza materialno-dydaktyczna szkoły oraz środowisko społeczno-kulturowe, w którym uczeń żyje i uczy się

Wyodrębniono i uszczegółowiono następujące obszary
(role i sytuacje społeczne):

I Ja

- **Budowanie własnej tożsamości**
- **Jedzenie**
- **Ubieranie się**
- **Higiena osobista**
- **Potrzeby fizjologiczne**
- **Sygnalizowanie samopoczucia**

II Ja i otoczenie

- **Ja – członek rodziny**
- **moja rodzina**
- **moje miejsce zamieszkania**

- **Ja –uczeń**
- moja klasa
- moja szkoła
- **Ja w rozmowie**
- **Ja – członek społeczności lokalnej**
- **Ja - członek społeczeństwa**
- **Ja i przyroda**
- **Moje zdrowie**
- **Ja w chorobie**

- **Ja jako konsument**
- **Ja w świecie techniki**
- **Ja w świecie technologii informacyjnej**
- **Ja w bezpiecznym świecie**
- **Ja w świecie kultury i rozrywki**
- **Mój czas wolny**
- **Będę dorosły**

III To co mi pomaga

- **Czynniki środowiskowe** (leki, rodzina, środowisko znajomych, przyjaciół, pomoce, urządzenia i programy wspomagające funkcjonowanie komunikacji, itp.)
- **Wdrażanie do właściwego korzystania z zaopatrzenia ortopedycznego i oprzyrządowania** ułatwiającego funkcjonowanie, aparat słuchowy, kule, trójnogi, balkoniki, wózek inwalidzki, ortezy, kaski, itp.)

2. Działania nauczycieli i specjalistów wspierające ucznia w zakresie:

- 1) rozwijania komunikacji;
- 2) rozpoznawania emocji i radzenia sobie z nimi;
- 3) doskonalenia motoryki małej;
- 4) doskonalenia motoryki dużej;
- 5) doskonalenia przetwarzania zmysłowego;
- 6) rozwijania samodzielności;
- 7) usprawnianie procesów poznawczych (uwaga, spostrzeganie, pamięć, myślenie);
- 8) rozbudzanie i podtrzymywanie motywacji do różnych działań;
- 9) rozwijanie i podtrzymywanie zainteresowań;
- 10) rozwijanie i doskonalenie technik szkolnych (czytania, pisanie, liczenia)

- Nauka czytania i pisania musi być u tych uczniów funkcjonalna.
- Uczniowie powinni uczyć się czytania w konkretnych sytuacjach życiowych.

Metody nauki czytania

- Czytanie piktogramów, PCS, Symboli MAKATON
- Czytanie całościowe
- Czytanie wg Metody DOMANA
- Czytanie wg Metody symultaniczno-sekwencyjnej prof. Jagody Cieszyńskiej

- **Głównym kryterium doboru treści nauczania** powinny być potrzeby i możliwości psychofizyczne ucznia oraz wzmacnianie jego aktywności.

Ważna jest również ich przydatność praktyczna.

- Treści nauczania mogą wykraczać poza wymienione obszary, w zależności od potrzeb uczniów.
Nauczyciel ma prawo do wyboru, w tym zawężania lub poszerzania treści nauczania korzystnych dla **rozwoju ucznia, ze szczególnym uwzględnieniem jego autonomii i godności.**

Warunki i sposoby realizacji podstawy

- **Priorytetem w edukacji** ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym **jest rozwijanie kompetencji osobistych, komunikacyjnych i społecznych**, które pozwolą na przyszłe w miarę samodzielne, **godne i wartościowe życie w dorosłości, w maksymalnej integracji z innymi członkami społeczeństwa.**

**Dla uczniów z umiarkowaną , znaczną
niepełnosprawnością intelektualną
opracowujemy inny IPET**

- **Indywidualny program edukacyjno–terapeutyczny określa zoperacjonalizowane cele krótko- i długoterminowe, uwzględniające zdiagnozowane potrzeby ucznia.**
- W procesie oceny i planowania działań powinien być uwzględniony również **głos ucznia**, adekwatnie do jego możliwości.
- **Każdemu celowi przypisane są działania, sposób i termin ich realizacji oraz osoby odpowiedzialne.**
Indywidualny program edukacyjno–terapeutyczny podlega monitorowaniu, okresowej ewaluacji i modyfikowaniu.

- W szkole organizuje się oddziały edukacyjno-terapeutyczne.
- **O doborze uczniów** do oddziałów decydują przede wszystkim ich potrzeby edukacyjne i możliwości psychofizyczne.

Najważniejszym kryterium powinno być dobro ucznia i uzasadnione przekonanie, że są dla niego stworzone najkorzystniejsze warunki, które będą wspomagać jego rozwój.

- **Ocenianie bieżące funkcjonowania ucznia prowadzone jest podczas spotkań zespołu nauczycieli i specjalistów pracujących z uczniem.**
- Konieczne jest nawiązanie **współpracy z rodziną ucznia**, włączanie jej w działalność prowadzoną na terenie szkoły, a także, w miarę możliwości, kontynuację przez rodziców niektórych elementów tej działalności w domu ucznia i **wspólna realizacja priorytetowych celów w edukacji ich dziecka.**

- Wskazane jest elastyczne planowanie zajęć dostosowanych do aktualnego stanu emocjonalnego i zainteresowań ucznia.
- W związku z tym możliwe jest czasowe uczestniczenie ucznia w zajęciach innego zespołu klasowego lub w zajęciach rewalidacyjnych.
- Czas zajęć i przerw należy dostosować do możliwości i potrzeb uczniów.

Co należy zrobić, aby edukacja tej grupy uczniów była skuteczna?

- Należy wykorzystywać liczne pomoce dydaktyczne takie jak: **realne przedmioty**, filmy, fotografie, tablice interaktywne, komputer i programy edukacyjne, albumy, ilustracje.
- **I zdecydowanie preferować wycieczki dydaktyczne, scenki sytuacyjne- jako najkorzystniejsze formy zajęć**
- Należy stosować wielu powtórzeń, aby utrwalić zapamiętane informacje przez ucznia.
- Konieczne jest prowadzenie stałego nadzoru, zachęcać do pracy, gdyż uczniowie ci szybciej się nużą, z chwilą występowania trudności, łatwo rezygnują i mają tendencję do pozostawiania niedokończonej pracy.

- **Upraszczać teksty, wykorzystywane podczas lekcji;
opracowywać teksty w języku łatwym do czytania z
prostymi zdaniami- 2,3 wyrazowymi.**

- **Konieczne jest zapewnienie prawidłowej organizacji miejsca pracy ucznia (usuwać z otoczenia elementy rozpraszające uwagę- hałas, kolorowe, ruchome dekoracje, ostre światło)**
- **Konieczne jest wykorzystywania podczas lekcji i zajęć, specjalnych metod , technik i form pracy dla osób z niepełnosprawnością intelektualną**

- **Należy zapewnić zajęcia rewalidacyjne, wspierające rozwój ucznia (nie tylko zajęcia logopedyczne, korekcyjno-kompensacyjne, gimnastyki korekcyjnej), a zalecanych przez poradnię psychologiczno-pedagogiczne, oraz wynikające z wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia (zajęcia terapii mowy, logorytmika, trening społeczny, terapia ruchowa, trening samodzielnego przemieszczania się, muzykoterapia, arteterapia, bajkoterapia, terapia psychoruchowa, integracja sensoryczna, inne w zależności od potrzeb uczniów i kwalifikacji nauczycieli)**

Konieczne jest kładzenie nacisku na rozwijanie kompetencji społecznych, tak potrzebnych w ich dorosłym życiu

- **Podstawowym problemem bardzo wielu uczniów z z niepełnosprawnościami jest brak u nich różnorodnych kompetencji , umożliwiających funkcjonowanie społeczne w konkretnych sytuacjach, w tym w przyszłej pracy zawodowej.**
- **Należy je rozwijać już od najmłodszych lat, a także utrzymywać przez całe życie, podczas pobytu w różnych placówkach i w domu rodzinnym**

- **Na etapie, gdy dziecko uczęszcza do szkoły, nauczyciele i rodzice rzadko myślą, co będzie się działo z osobą z niepełnosprawnością intelektualną, po jej ukończeniu.**
- **Myślmy o tym jakie będzie ich przyszłe, dorosłe życie !!!!!!!!!**

Spróbujmy odpowiedzieć sobie na pytanie:

Co jest ważniejsze w edukacji uczniów z niepełnosprawnościami?

Wiedza teoretyczna często przekraczająca ich możliwości psychofizyczne czy kształtowanie umiejętności społecznych, koniecznych do praktycznego wykorzystania treści poznawczych

DZIĘKUJĘ
Lidia Klaro-Celej

